

ANNA BALCELLS

LA INFORMACIÓ INTERNACIONAL ALS DIARIS
DE BARCELONA (1945-1950)

Cinc anys després de l'espectacular caiguda del Mur de Berlín, quan la guerra freda comença a perdurar en el record en forma d'un relat d'espies de Le Carré, cobra un interès especial repassar la premsa que, durant gairebé quatre dècades i sota la dictadura franquista, ha reflectit a casa nostra el dia a dia de la lluita de dos actors que pugnaven per dominar l'escena mundial: els Estats Units i la URSS.

En aquest article intento sintetitzar les conclusions d'un treball de tesina que, sota la direcció del Dr. Josep Maria Casasús, vaig presentar a la Universitat Pompeu Fabra el passat mes de setembre i que té com a objecte d'anàlisi l'estudi, des de diversos punts de vista (presentació, contingut, etc.), de la informació internacional publicada pels diaris de Barcelona durant el període 1945-50. El treball examina les planes dels sis diaris d'informació general existents a Barcelona en aquesta època: *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *La Vanguardia Española*, *El Noticiero Universal* i els falangistes *Solidaridad Nacional* i *La Prensa*.

A partir d'una mostra de 72 exemplars (dos per capçalera i any), he intentat construir una radiografia el més detallada i completa possible de la informació sobre el món exterior que donaven aquests rotatius recent acabada la 2ª Guerra Mundial. He utilitzat per a la recerca el mètode hemerocrític del científic Jacques Kayser, autor de "Le Quotidien Français", per tal de dissecar amb la màxima precisió i rigorositat els diversos textos redaccionals. El resultat d'aquesta investigació hemerogràfica es

tradueix en l'elaboració de centenars de fitxes que, juntes, constitueixen una amplíssima base de dades. Els milers d'ítems aplegats fan referència a aspectes tan diversos com l'evolució de les superfícies (en cm²) de la informació internacional i la seva relació amb els espais redaccional i publicitari dels diaris; la proporció de titular i text dels articles; les fonts i els gèneres periodístics utilitzats; l'origen i el marc, classificats per països, dels temes; les matèries tractades, etc. Una primera explotació general d'aquestes dades, doncs, és la que presento en aquest article.

La premsa diària a la Barcelona de postguerra

La repressió i la censura que imposa el règim franquista després de la guerra civil donen com a resultat una certa uniformització de la premsa barcelonina, tant en la forma com en els seus continguts. Es tracta d'una premsa fortament ideologitzada sotmesa, en el camp de l'actualitat internacional, al monopoli informatiu d'Efe –l'agència estatal que subministra més del 70 per cent de les notícies de l'exterior–, i subsidiària dels afers de la política interna.

Malgrat aquesta homogeneïtzació, podem distingir dos models diferents de diaris que conviuen a la Barcelona del 1945-50: la premsa supervivent de la guerra civil i, fins i tot del segle anterior (*Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *La Vanguardia* i *El Noticiero Universal*), i la premsa estatal de partit, sobrevinguda, controlada pel *Movimiento (Solidaridad Nacional i La Prensa)* aprofitant, com és el cas del primer, els tallers de la desapareguda *Soli* anarquista.

Els diaris del "Movimiento"

Introduïda fonamentalment entre el funcionariat, delegacions d'organismes públics i els lectors més addictes al règim, la premsa del *Movimiento* compleix essencialment una funció propagandística d'àmbit intern, que relegarà la informació internacional a un segon terme. *Solidaridad Nacional*, continuació d'un periòdic setmanal que havia començat a aparèixer el 4 de juliol de 1936 com a òrgan de la *Falange Española* (1), a penes dedica un 15% del seu espai redaccional a la informació exterior, de la qual un 22% és elaborada per la mateixa redacció de Barcelona. Per la seva banda, *La Prensa*, que exhibeix el subtítol "diario de la tarde de información mundial", presenta l'índex més baix en nombre d'informacions signades per corresponents, de tota la mostra: només un 1,77% de la informació exterior prové de fonts pròpies desplaçades més enllà de les fronteres.

Com a òrgans de partit que són, presenten una proporció alta d'opinió dins el conjunt del text, també en la informació internacional i, en el cas de *La Prensa*, utilitza un model de compaginació més popular-sensacio-

nalista, en la línia teoritzada per Casasús i Roig (2), on titulars, il·lustracions i gràfics tenen una presència dins la plana. Pel que fa als escenaris o països on centren la seva atenció informativa, veurem que hi ha força punts en comú amb la resta de diaris de la mostra, si bé la visió del món aportada passa, inevitablement, pel filtre del partit únic. Com a característica específica, cal subratllar també que la supervivència econòmica de la premsa del *Movimiento* depèn de les subvencions de l'Estat ja que, per separat, aquests diaris controlen les quotes més baixes del mercat publicitari de la premsa barcelonina. Com és d'esperar en el portaveu de partit, la finalitat del guany no és l'objectiu central de l'editor, sinó la seva funció propagandística.

"La Vanguardia Española" i el "Diario de Barcelona"

Dins del segon model de diaris, la premsa de propietat privada que sobreviu el 1936, hem de distingir també les diferències que caracteritzen cada rotatiu.

En primer lloc, cal destacar l'hegemonia de *La Vanguardia Española*, tant des del punt de vista empresarial com del de la influència. Òrgan de tradició monàrquica i liberal, dirigit aquesta època per un falangista nomenat pel Govern (Luis Martínez de Galinsoga), el diari dels Godó s'erigeix, per utilitzar una expressió actual, en el líder del sector de la premsa diària a Catalunya. És el que més paper consumeix, el que obté més ingressos per publicitat (els anuncis ocupen gairebé la meitat de la seva superfície impresa, mentre que per la resta de capçaleres l'espai comercial representa menys d'un terç, de les respectives superfícies impreses) i el que més exemplars tira (més del doble que el seu principal competidor). Les xifres estudiades reflecteixen la consolidació de *La Vanguardia Española* dins el mercat tradicional publicitari (és el rotatiu que compta amb la secció més important d'anuncis classificats i esqueles) de Barcelona i de tot Catalunya, una característica que marcarà la diferència respecte als diaris de la competència i que, uns anys abans, ja va ser descrita per qui en va ser director fins l'esclat de la guerra civil, Gaziel (3).

El *Diario de Barcelona*, òrgan oficiós de l'ajuntament i propietat de l'alcalde Miquel Mateu (el comte de Godó també n'era accionista), és el segon diari del "rànkng" de rendabilitat comercial i influència, si bé amb una notable diferència respecte al líder. És el segon diari per consum de paper i per ingressos publicitaris (el 26,09 % de la seva superfície impresa) i el tercer en tirada, darrera de *La Prensa*. Comparteix amb *La Vanguardia Española* un model de premsa més pròxim, si bé amb certes diferències, al model informatiu-interpretatiu teoritzat per Casasús i Roig (4): relleu de la informació internacional dins del conjunt del diari (gairebé un terç de tota la seva superfície redaccional, en el cas de *La Vanguardia Española*, i una quarta part en el *Diario de Barcelona*); també en termes absoluts, els dos diaris són els que més superfície d'informació internacional publiquen.

Com a conseqüència de la dada anterior, també són els dos rotatius que més unitats redaccionals (titular més text) d'informació internacional publiquen i els que ofereixen un nombre més elevat de corresponsals i enviats especials per cobrir les informacions internacionals (malgrat les limitacions polítiques de l'època, les fonts pròpies a l'exterior constitueixen l'única esquerda al monopoli informatiu d'*Efe*), que representen el 14,63% de les unitats redaccionals a *La Vanguardia Española* i l'11,78% al *Diario de Barcelona*. Finalment, el model de premsa informatiu-interpretatiu abans esmentat queda reforçat per l'elecció d'un tipus de compaginació que prima el text per sobre de titulars i informació gràfica (el text representa el 85,1% de la superfície redaccional en el *Diario de Barcelona*, i el 82,53% a *La Vanguardia Española*, els índexs més alts de la mostra) i una presència menor de l'opinió, respecte a la informació, en relació als altres diaris, tot i tenint present la feble i difosa línia que, en determinades circumstàncies, separen un gènere periodístic de l'altre.

"El Noticiero Universal" i "El Correo Catalán"

Pel que fal als dos diaris restants, *El Noticiero Universal* y *El Correo Catalán*, ens trobem davant de dues mostres "híbrides" en el sentit que no responen plenament a la categoria genuïna representada per la premsa del *Movimiento*, d'una banda, o del model *La Vanguardia Española-Diario de Barcelona*, de l'altra, o bé participen de característiques de l'una i l'altra.

Diari del vespre "independent i de caràcter informatiu" (5), *El Noticiero Universal* és, salvant distàncies, el tercer diari, darrera de *La Vanguardia Española* i del *Diario de Barcelona*, en termes de rendibilitat comercial (23,36% de superfície publicitària) i en consum de paper. És també el tercer en volum relatiu d'informació internacional respecte al conjunt del diari (23,93% de la seva superfície redaccional correspon a l'actualitat de l'estranger) i en la proporció d'opinió abocada respecte a la informació.

A aquestes característiques, que el podrien equiparar al model de premsa informatiu-interpretatiu representat per *La Vanguardia Española* i el *Diario de Barcelona*, se n'hi sumen d'altres pròpies d'una premsa més popular-sensacionalista (6) i menys especialitzada: una proporció alta de titulars i il·lustracions en el conjunt del text (el 27,98% de la superfície redaccional) i el segon índex més baix de corresponsals i enviats especials (només el 3,44% de les informacions procedeixen de fonts pròpies a l'estranger). Cal destacar, en aquest sentit, que *El Noticiero Universal* supleix la falta de corresponsals amb informacions d'agència (més del 93% de les informacions internacionals que publica provenen d'*Efe*), a diferència dels diaris del *Movimiento*, que elaboren una proporció important d'informació internacional des de la mateixa redacció de Barcelona.

Per últim, *El Correo Catalán*, òrgan catòlic i carlí propietat del *Fomento de Prensa Tradicionalista, S.A.*, s'equiparen a la premsa del *Movimiento* en termes de consum de paper (amb els seus 170,28 milers de cm² de promig, ocupa el darrer lloc de la taula) i d'ingressos per publicitat (el 12,45 % de la superfície impresa correspon a anuncis). És, a més, el diari amb el tiratge més baix de la mostra, cosa que fa sospitar una presència limitada al mercat de la premsa diària barcelonina durant el període 1945-50.

Òrgan ideològic al servei d'una causa dinàstica i explícitament religiosa (incorpora cites papals sota la capçalera), el diari del carrer dels Banys Nous destina el segon índex més baix de la mostra a la informació internacional i compta amb la tercera xarxa més important de corresponsals i enviats especials de la mostra, darrera de *La Vanguardia Española* i el *Diario de Barcelona*. Pel que fa a la compaginació, *El Correo Catalán* representa el model més popular-sensacionalista, abans esmentat, de la mostra (titulars i il·lustracions ocupen el 37,43 % de la seva superfície redaccional internacional) i és el que presenta un índex més alt d'articles d'opinió firmats a la secció d'Internacional.

El mirall occidental

La informació internacional dels sis diaris prové, essencialment, dels Estats Units i l'Europa occidental que, junts, subministren més del 70% de les notícies. Entre els europeus, Gran Bretanya i França són, per aquest ordre, els principals punts d'origen de la informació, seguides d'Alemanya, d'on parteix un volum important de notícies, tant al final de la 2a. Guerra Mundial com en l'època de la reconstrucció. Les redaccions de Barcelona també són, pels sis diaris, centres destacats en la producció de notícies. La importància occidental en el subministrament de notícies contrasta amb la limitada aportació d'Àsia i Amèrica, que proporcionen un percentatge similar en el conjunt de la informació internacional: al voltant d'un 7 %. El Japó i la Xina són els dos principals centres emissors pels asiàtics, mentre que Argentina i Xile, dos països amics del règim franquista, ho són pels sud-americans. Àfrica queda relegada al darrer lloc com a generadora d'informació (només dels països colonials del nord del continent i de Sud-Amèrica en partirà alguna informació), juntament amb l'Europa oriental, aïllada pel recent estrenat "teló d'acer".

Pel que fa al marc de la informació o, en altres paraules, els escenaris on es desenvolupen les diferents notícies, trobem als aliats (EE.UU., Gran Bretanya, França i la URSS) i Alemanya com els protagonistes, seguits d'Itàlia. Cal destacar que l'Europa oriental (inclosa la URSS), que només proporciona el 2,1 % de les informacions, representa més d'un 12 % del marc de les informacions. Una capital tan emblemàtica de la guerra freda com Viena, però també Londres, es convertiran en els punts d'irradiació

de la informació relativa a Polònia, Txecoslovàquia, Hongria, Bulgària o la mateixa Unió Soviètica.

Aquesta focalització de l'interès informatiu en l'Europa que escapa del control de la URSS i en els Estats Units ens porta a afirmar, sobretot a partir de 1946, l'occidentalisme de la premsa de Barcelona durant el període estudiat. En el context naixent de la guerra freda, els sis diaris reafirmen el liderat de la superpotència americana al món, des de l'Atlàntic al Pacífic, i propugnen l'Europa occidental, la part del continent que ha quedat "salvada" del comunisme, com el marc natural en què s'inserta Espanya.

En termes quantitativs, l'actualitat d'Àsia (la contesa civil xinesa, el conflicte israelo-palestí, la guerra de Corea i la d'Indoxina i la Índia post-colonial ...) té més relleu informatiu que la d'Amèrica Llatina, on Argentina i Xile es converteixen també en els protagonistes de la informació d'aquest continent.

La informació referent a organismes multilaterals (Lliga Àrab, Pacte Atlàntic, Unió Panamericana ...) i a conferències internacionals (Londres, Moscou, París, San Francisco) pren també una presència important, i especialment la recent creada Organització de les Nacions Unides (ONU). Finalment, cal destacar que la marginació que pateix el continent africà com a generadora de notícies es repeteix com a escenari d'aquestes notícies. Així, mentre hem vist que l'Àfrica subministrava un 2,78 % de les informacions, només es converteix en objecte d'aquesta informació en un 1,82 % dels casos.

Represa institucional i anticomunisme

La informació publicada als diaris de la mostra és eminentment política, ja que reflecteix la situació interna i tot el joc d'aliances i pactes multilaterals que caracteritzen la represa institucional i organitzativa d'Europa durant aquest període. D'una lectura crítica dels textos se'n desprèn un anticomunisme, que es manifesta en la condemna dels règims de l'Europa oriental i en la denúncia de l'expansionisme de la URSS (a la qual es continua donant, sovint, el nom de Rússia) i de la conspiració boltxevic internacional. Dins d'aquesta línia, i sense entrar en contradicció amb la vocació occidentalista esmentada abans, es potencia la imatge de conflictivitat política i social de les democràcies liberals (especialment per part de la premsa del *Movimiento*), com Gran Bretanya i França. Els diaris destaquen aspectes com les vagues, manifestacions, negociacions parlamentàries crispades, governs en crisi permanent, etc., així com la funció perturbadora, conspirativa i desestabilitzadora dels partits d'esquerra i dels sindicats de tendència socialista i comunista. Pel contrari, s'ofereix, en general, una imatge positiva de les forces democristianes.

Aquestes són algunes de les constatacions que, en una explotació primària, s'extreuen de la recerca realitzada. Les possibilitats d'anàlisi, però, són encara més grans en la mesura en què les informacions recollides a la base de dades permeten a l'investigador encuriosit creuar ítems i inferir conclusions més detallades. La recerca en camps tan especialitzats com la informació internacional és encara un terreny verge per als exploradors hemerogràfics a Catalunya.

NOTES

(1) TESIS, RAFAEL / TORRENT, JOAN. *Història de la premsa catalana*, Barcelona, Bruguera, 1966, Volum I, pàg. 886.

(2) CASASÚS, JOSEP Ma / ROIG, XAVIER. *La premsa actual. Introducció als models de diari*. Barcelona, Edicions 62, 1981, pàg. 46-55.

(3) GAZIEL. *Història de "La Vanguardia" (1881-1936) i nou articles sobre periodisme*. Barcelona, Empúries, 1994, pàg. 55-59. Diu Agustí Calvet a propòsit de *La Vanguardia* del primer terç de segle: "Era realment (com ho és avui) el diari preferit de tot Catalunya, sense comparació possible, que havia desbancat i substituït el vell *Diario de Barcelona* i acaparava talment la publicitat, nervi essencial de la gran premsa moderna, que en tot el glacis immens cobert per les seves fortificacions i defenses no deixava créixer cap altre plançó periodístic que pogués ni remotament fer-li ombra (...), en conjunt, aquell gavadal publicitari i informatiu que cobria materialment *La Vanguardia* i era la seva essencial raó, constituïa una mena de barreja farmacèutica on la literatura servia per a fer empassar, com un excipient perfecte, l'amargor de la droga anunciant (...). En els temps del seu tiratge màxim, i sobretot en dies festius, *La Vanguardia* arribà a donar números de 72 pàgines que, de lectura, en portaven escassament 7 o 8".

(4) CASASÚS, JOSEP Ma / ROIG, XAVIER. Op. cit., pàg. 30-44.

(5) TESIS, RAFAEL \ TORRENT, JOAN. Op. cit., pàg. 154-155.

(6) CASASÚS, JOSEP Ma / ROIG, XAVIER. Op. cit., pàg. 46-55.